

Rusmiddelpolitisk handlingsplan for Halden kommune 2024-2028

Alle kommuner er pålagt å utarbeide en alkoholpolitisk handlingsplan, jf. alkoholloven § 1-7d.
«Kommunal alkoholpolitisk handlingsplan: Kommunen skal utarbeide en alkoholpolitisk handlingsplan.
Departementet kan gi forskrifter om innholdet av kommunal alkoholpolitisk handlingsplan.»

Innholdsfortegnelse

1 [Innledning](#)

2 [Bakgrunn](#)

3 [Folkehelse](#)

4 [Politikk - politiske perspektiver](#)

5 [Årlig statusrapport](#)

6 [Alkoholpolitiske retningslinjer](#)

1 Innledning

Alkoholovens § 1-7d pålegger kommunen å utarbeide en alkoholpolitisk handlingsplan. Halden kommune skal rullere gjeldende rusmiddelpolitiske handlingsplan 2020-2024. I arbeidet med rulleringen av planen, har Halden kommune innhentet informasjon fra nærliggende kommuner og sett deres planverk på området. Gjeldende plan har klare avgrensninger opp mot Plan for rus- og psykiatritjenesten 2016-2019:

"Halden kommune har valgt en annen innretning på planverket på dette området enn det de fleste andre kommuner har valgt. Kommunen har valgt å ha strategiene for rusmiddelpolitikken i en egen plan, «rusmiddelpolitisk handlingsplan» som i stor grad omhandler bevillingsreglement og tiltak som ikke direkte handler om tjenesteyting, mens det som omhandler tjenesteytingen er nedfelt i «Rus og psykiatriplan for Halden kommune». Erfaringen er at planverket sikrer både reglementer og tjenesteyting på området og at den dekker behovet"

En rusmiddelpolitisk handlingsplan er en mer omfattende plan som skal ta for seg et bredere fagområde enn alkoholoven alene. Det er i midlertidig mer hensiktsmessige å rullere planen som en alkoholpolitisk handlingsplan, som er mer innrettet på området som planen skal omhandle.

I arbeidet med Alkoholpolitisk handlingsplan 2024 - 2028, har kommunen sett til nærliggende kommuner og deres planer. Nedre Glomma regionen, bestående av Fredrikstad, Sarpsborg og Hvaler har likhets trekk i sin oppbygning av planen. Dette henger sammen med MAKS uteliv Nedre Glomma region.

Denne planen foreslår at Halden kommune i løpet av planperioden etablerer MAKS uteliv Halden Det vil følgelig være hensiktsmessig at den alkoholpolitiske handlingsplanen søkes å være lik i sin utforming og satsningsområder.

Hva er MAKS uteliv:

MAKS står for:

- Myndighet
- Ansvarlighet
- Kontroll
- Samarbeid

MAKS skal legge til rette for dialog og samarbeid mellom bransje, politi og kommune. Innsatsen skal bidra til økt kompetanse og kvalitet på kontrollvirksomheten.

Kommune, politi og utelivsbransje er hver for seg, og sammen, ansvarlig for å gi innbyggerne gode og trygge møtesteder og forebygge rusrelaterte skader og vold.

Målene for Maks uteliv er:

- Trygt og trivelig uteliv
- Unngå overskjenking

- Unngå skjenking av mindreårige
- Hindre rusrelatert vold
- Bedre og mer effektiv kontroll
- Forutsigbarhet for bransjen

Kommunen leder partnerskapet MAKS. Arbeidet organiseres med likeverdig representasjon fra kommune, politi og utelivsnæring. Det er viktig at politikerne orienteres og involveres i arbeidet. Dette gjøres blant annet gjennom seminarer og jevnlig informasjon i politiske utvalg. Ved ny valgperiode inviteres politikere og utvalg til en informasjonsdag om MAKS Uteliv. (Håndbok MAKS uteliv nedre Glomma)

Organisering av arbeidet

Hovedutvalg for helse, omsorg, sosialtjenester og inkludering fattet den 07.02.2020 vedtak om å opprette en politisk arbeidsgruppe for revidering av rusmiddelpolitisk handlingsplan.

Dagfinn Stærk (leder) KrF Vara: Natalie Omambac Gøperød H

Ann Kristin Øye H Vara: Simen Murud Gundersen H

Hans Jørgen Fagereng, FrP Vara: Thorbjørn Wold INP

2 Bakgrunn

Alkoholpolitisk handlingsplan tar utgangspunkt i kommunens ansvar etter alkoholloven. Lovens formålsparagraf formulerer myndighetenes overordnede mål, og dette ligger også til grunn for denne planen og tiltakene i retningslinjene.

Alkohollovens formålsparagraf:

”Reguleringen av innførsel og omsetning av alkoholholdig drikk etter denne lov har som mål å begrense i størst mulig utstrekning de samfunnsmessige og individuelle skader som alkoholbruk kan innebære. Som et ledd i dette sikter loven på å begrense forbruket av alkoholholdige drikkevarer.”

Alkoholloven gir kommunen ansvar for å tildele, føre kontroll med og eventuelt inndra salgs- og skjenkebevillinger. Alle bevillinger skal utøves i henhold til alkohollovens regler. Overtredelse av alkoholloven, eller forskrift gitt i medhold av den, kan medføre inndragning av bevillingen.

Alkohollovens § 1-7d pålegger kommunen å utarbeide en alkoholpolitisk handlingsplan, som skal rulleres hver kommunestyreperiode. Halden kommune har hatt en rusmiddelpolitisk plan, samt forskrift om skjenke-, åpnings- og lukketider for serveringssteder. Den siste gjeldende rusmiddelpolitiske planen for 2020–2024 ble vedtatt av kommunestyret 10. desember 2020. Bevillingsreglementet for salgs- og skjenkebevillinger ble vedtatt 18. juni 2020 og sist revidert 28. januar 2021.

Alkoholloven inneholder viktige virkemidler for å forebygge og begrense bruk av rusmidler i befolkningen. De mest effektive tiltakene er såkalte regulatoriske virkemidler i loven, som påvirker pris og tilgjengelighet av alkohol. Dette omfatter blant annet kontroll med omsetning og skjenking av alkohol, håndheving av aldersgrenser og tidsbegrensninger for skjenking av alkohol. Den kommunale rusmiddelpolitikken er viktig for å regulere omsetningen av alkohol og begrense de alkoholrelaterte problemene. Alkoholloven gir kommunen utstrakt frihet til å bestemme sin egen alkoholpolitikk.

Aktuelt lovverk:

- Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (alkoholloven)
- Forskrift om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (alkoholforskriften)
- Bevillingsreglement Halden kommune
- Lov om serveringsvirksomhet (serveringsloven)
- Forskrift for Halden kommune om åpningstider for serveringssteder, salgstider for alkoholholdige drikker inntil 4,7 %, og skjenketider for serveringssteder.

3 Folkehelse

Grunnet økende bruk og misbruk, er alkohol nå rangert som den tredje største risikofaktoren for sykdom og skade i høyinntektsland. Norge har derfor forpliktet seg til WHO sitt mål om å redusere omfanget av skadelig alkoholbruk med 10 prosent innen 2025 sammenliknet med 2010. Alkoholforbruket regnes ifølge WHO som skadelig hvis det er på 20 gram ren alkohol i gjennomsnitt per dag eller mer for kvinner, og 40 gram eller mer for menn. Dette tilsvarer om lag en og en halv drink (alkoholenhet) per dag for kvinner og om lag 3 drinker per dag for menn.

Det er klare sammenhenger mellom alkoholkonsum og skader og sykdom i befolkningen. Når det i en befolkning selges og brukes mer alkohol, er det spesielt andelen høykonsumenter som øker (som resultat av at alle «drikkere» drikker mer). Statistisk er det klar sammenheng mellom alkoholbruk/andel høykonsumenter og sykdommer som kreft, leversykdom, diabetes, depresjon og hjerte- og karsykdom. Forekomsten av vold og skader viser også sammenheng med alkoholbruk. Det er blant annet vist at antall voldstilfeller varierer opp eller ned avhengig av skjenketidsslutt i helgene. I 80 prosent av voldstilfeller i Norden er offer og/eller utøver alkoholpåvirket, og det er vist sammenheng mellom beruseshyppighet og vold i nære relasjoner. Utover dette er støy ofte en folkehelseutfordring knyttet til alkoholserving og lange åpningstider.

Folkehelseloven (lov om folkehelse) pålegger kommunen å ha oversikt over faktorer som påvirker folkehelsen, deriblant rusproblemer. Halden kommune har utarbeidet Plan for rus- og psykiatritjenesten 2016-2019. Den viser kommunens visjon, mål og strategier i arbeidet med helseutfordringene på området. Planen gir også en oversikt over kommunens helhetlige tiltaksinnretning overfor rus- og psykiske problemer i befolkningen.

Det finnes ikke god statistikk på alkoholbruk/konsum generelt på kommunenivå. Nasjonalt finnes bedre oversikter.

- Åtte av ti har drukket alkohol siste år og halvparten har drukket 6 eller flere alkoholenheter ved samme anledning. Disse målene har vært stabile i perioden 2012-2023.
- Selvrapportert alkoholbruk gikk noe ned under pandemien, men er nå på samme nivå som i 2019.
- Menn drikker mer, oftere og mer risikofyllt enn kvinner.
- Eldre drikker oftere enn yngre, men de har et mindre risikofyllt drikkemønster.
- Høyt utdanningsnivå og høy inntekt er forbundet med høyere drikkefrekvens men lavere omfang av risikofyllt drikking.
- Tre av fire drikker kun i helgene.

Halden kommune har levekårsutfordringer. Som problem er alkohol en av helsetruslene som er like utbredt hos både de med lavest og høyest utdanning og inntekt, selv om skadetyperne og mekanismene kan variere. Befolkningsundersøkelsen i Halden fra 2019 viser at:

- 14% aldri drikker alkohol
- 34% sier de drikker månedlig eller sjeldnere
- 30% drikker 2-4 ganger per måned
- 18% 2-3 ganger per uke
- 5% sier de drikker 4 ganger per uke eller mer.

- Snittet for Østfold er 4%.

Sammenlignet med Østfold forøvrig, viser også tallene at de som drikker mye, drikker i gjennomsnitt mange enheter oftere enn de som svarer at de drikker mye i Østfold forøvrig. Bruken av alkohol variere med alder og utdanningsnivå. Ut fra statistikken under kan det se ut som at menn med høy utdanning drikker mest, og alderspensjonistene utpeker seg som de som drikker alkohol oftest.

I den samme undersøkelsen blir respondentene spurt om hvor mange enheter de drikker når de drikker. (Et glass/en boks eller en drink) 51% svarer 1-2 enheter, 26% sier 3-4 enheter, 13% sier 5-6 enheter, 6% svarer 7-9 enheter og 3% svarer at de drikker 10 eller flere enheter. Disse tallene er ganske likt gjennomsnittet for Østfold.

Nasjonale tall fordelt på aldersgrupper som viser utvikling siden 2019 (fra forrige handlingsplan). Det finnes ingen oversikt over lokalt forbruk i Halden på dette eller annet nivå. Tabellen viser en nedgang i aldersgruppen 67-79 år fra 2019 på andel alkohol. Samtidig er det en økning i aldersgruppene 16-24 år og 25-44 år innenfor samme området.

En folkehelsevurdering er en vektning av ulike hensyn. I alkoholpolitisk sammenheng veier gevinstene av en restriktiv alkoholpolitikk tungt. I en vurdering av tiltak på lokalt plan, vurderes gevinster og kostnader ved ulike faktorer opp mot hverandre. I vurderingen vil positive effekter av en god utelivsnæring, som arbeidsplasser og sosiale møteplasser, høre med. I alkoholloven søkes slike kryssende hensyn ivaretatt, og både folkehelsemessige og næringspolitiske interesser kan vektlegges i tildelingspolitikken. I lovens formålsparagraf presiseres imidlertid at folkehelseperspektivet og øvrige alkoholpolitiske hensyn skal vektlegges tyngre enn næringspolitiske hensyn. Internasjonal faglitteratur støtter denne tilnærmingen, og konkluderer med at det vil være klart større gevinster for samfunnet totalt sett ved å redusere skadelig alkoholbruk, enn det vil være ulemper ved å være restriktiv. Kunnskapen om effektive tiltak for å redusere sykdom og skade knyttet til alkoholbruk, er stor.

De mest effektive kommunale tiltakene er:

- Regulering av/restriksjoner i tilgjengelighet.
- Begrensninger i antall skjenkesteder
- Regulering av skjenketider
- Tiltak som MAKS uteliv .
- Opplæring i ansvarlig alkoholhåndtering (og oppfølging av dette) og tett samarbeid med politi.

4 Politikk - politiske perspektiver

Formålet med denne planen er å ivareta befolkningens folkehelse, ved å begrense de samfunnsmessige og individuelle skadene som bruk av alkohol kan innebære. Beskyttelse av barn og unge er særlig viktig i denne sammenheng. Alle tiltak og føringer i planen skal måles mot dette formålet. Et viktig virkemiddel er kommunens forvaltning av salgs -og skjenkebestemmelsene. Kommunen skal fornye alle skjenkebevillinger for ny 4 års periode 2024-2028. Halden kommune valgte i 2020 å videreføre skjenkebevillingene etter en forenklet søknadsprosess. Dette vil tilsa at det nå er behov for en fullstendig søknadsprosess, slik at kommune kan oppdatere sine registre.

3.1 Mål og innsatsområder for 2024–2028

Halden har som ambisjon å være en attraktiv og trygg by. Utelivsnæringen har stor betydning for byens omdømme og dermed også for byens attraktivitet. Det er et mål å få unge voksne til å etablere seg i Halden. Samvirke mellom kulturtilbud, næringsliv og uteliv må styrkes, og framstå som variert, kompetent og med høy kvalitet. Fravær av vold og uro er en forutsetning for å lykkes. Halden har ikke lyktes med å etablere MAKS uteliv, slik det er i nedre Glomma regionen. Etablering av MAKS uteliv Halden, vil være en hovedprioritet oppgave i ny fireårsperiode.

3.1.1 Ansvarlig alkoholhåndtering

Ansvarlig alkoholhåndtering er en nasjonal satsing ovenfor kommunene, hvor målet er å styrke overholdelse av alkoholloven. Hensikten er å redusere over- skjenking, unngå skjenking til mindreårige samt minske rusrelatert vold og ordensforstyrrelser knyttet til utelivet. Målet med satsingen er at kommunene i større grad skal ta ut potensialet i alkohollovgivningen som en del av arbeidet med å fremme folkehelsen og begrense rusmiddelrelaterte skader. Ansvarlig alkoholhåndtering vil dermed bidra til å nå formålene både i alkoholloven og i folkehelseloven. Kompetanseheving, samarbeid, styrket kontroll og sanksjoner er viktige tiltak for å nå målene, og arbeidet skal på sikt føre til en vesentlig økt vektlegging av folkehelsehensyn også i den lokale alkoholpolitikken. Den nasjonale satsingen på ansvarlig alkoholhåndtering skal følges opp.

MAKS uteliv Halden skal etableres etter modellen i Nedre Glomma regionen.

Målet med MAKS uteliv Halden skal være:

- Et trygt og trivelig uteliv
- Unngå overskjenking
- Unngå skjenking av mindreårige
- Hindre rusrelatert vold
- Bedre og mer effektiv kontroll
- Forutsigbarhet for bransjen

Kontrollmyndighet og representanter fra MAKS uteliv Halden, møter hovedutvalget for alkoholsaker årlig.

3.1.2 Trygge arenaer for barn og unge

Barn og unge er i særstilling de mest sårbare som gruppe i samfunnet. De er helt avhengige av omsorg fra voksne, og blir sterkere enn andre grupper påvirket av omgivelsene. Vi vet at barn svært raskt merker at voksne har konsumert alkohol og reagerer negativt på dette i form av uro og engstelse.

Ansvar for å sikre barn trygge arenaer ligger hos mange aktører i barnas liv. Deres nærmeste omsorgspersoner, foreldre og andre med nær tilknytning er naturligvis de viktigste, men også andre aktører har stor påvirkning som for eksempel idrettslag og foreninger.

Kommunen har som myndighet virkemidler til å sikre at barn ikke blir eksponert for alkoholbruk i det offentlige rom. Halden kommune legger gjennom kontrollvirksomheten stor vekt på at det ikke blir skjenket til mindreårige på utesteder og festivaler. Kommunen vil ha en kritisk tilnærming til arrangementer hvor det forventes mindreårige, og hvor det samtidig skal skjenkes alkohol.

- Halden kommune skal bidra til, ved aktiv bruk av gjeldende alkoholpolitiske virkemidler, at det etableres flere rusfrie møteplasser og rusfrie arrangement.
- Kommunen skal samarbeide med HIØ og gjennomføringen av fadderuke med den hensikt å stimulere til flere rusfrie arrangementer.
- Kommunen skal ta initiativ til samarbeid med politiet med fokus på organiserte og uorganiserte russetreff, samt organiserte tilstelninger som revy fester/bli kjent fester mm.
- SLT gjennomfører dialogmøter med russen og videregående skole vedrørende rusbruk for å begrense skadeomfang i russefeiringen

3.1.3 Arbeidslivskriminalitet – lovlig arbeidskraft m.m.

Arbeidslivskriminalitet innebærer handlinger som bryter med norske lover om lønns- og arbeidsforhold, trygder, skatter og avgifter, gjerne utført organisert, som utnytter arbeidstakere eller virker konkurransevridende og undergraver samfunnsstrukturen.

Alkoholoven krever at bevillingshaver, og personer som har vesentlig innflytelse på virksomheten, må ha utvist uklanderlig vandel når det gjelder alkohollovgivningen, bestemmelser i annen lovgivning som har sammenheng med alkoholovens formål, samt skatte-, avgifts- og regnskapslovgivningen. Formålet med vandelskravet er å hindre ulike former for kriminalitet, særlig økonomisk kriminalitet, samt å skape rettferdige konkurranseforhold. Bekjempelse av arbeidslivskriminalitet er en viktig oppgave for bevillingsmyndigheten og andre samarbeidene myndigheter som politi, skattemyndigheter og arbeidstilsyn.

3.1.4 Anstendige arbeidsvilkår

Utelivsnæringen er en viktig næring i Halden. Næringen kan bidra til å gi byen et omdømme som en trivelig by og det øker byens attraktivitet. Det har også betydning for øvrig næringsliv, tilflytting og generell økonomisk aktivitet.

Gode og forutsigbare rammevilkår for næringen er en forutsetning for en sunn og kvalitetsmessig god næring og et trygt uteliv. Det forutsetter at alle følger lover og bestemmelser for bransjen. Anstendig lønn er en forutsetning for et anstendig arbeidsliv og bidrar til mer stabil arbeidskraft og dermed økt kvalitet, samt økonomisk sikkerhet for den enkelte arbeidstaker.

3.1.5 Kontroll

Dialog skaper tillit og gjør at vi sammen finner gode løsninger på utfordringer og utforming av viktige rammevilkår for næringen. Kontroll av bransjen må oppleves som relevant og rettferdig for å sikre tillit. Kontrollorganet kontrollerer både anonymt, synlig, enkeltvis og flere myndighetsorgan i samordnet kontroll. Formålet med denne kontrollen er naturligvis å påse at regler blir fulgt og sikre like rammevilkår og en seriøs næring.

- Kommunens kontroll av skjenkestedene skal særlig gjennomføres på den tiden av døgnet når det skjenkes mest alkohol.

3.1.6 Universell utforming

Halden kommune har satt krav om universell utforming i sitt bevillingsreglement. Utelivsbransjen spiller en viktig rolle for at Halden by skal oppleves som inkluderende for alle. Halden kommune vil ta en aktiv rolle i å veilede bransjen slik at serveringsstedene i størst mulig grad er universelt utformet. Det kan handle om plassering av border med ekstra plass mellom og generell bevisstgjøring om å ta hensyn til hverandre. Universell utforming av lokaler ivaretas av bygnings- og reguleringsavdelingen ved behandling av saker etter plan- og bygningsloven. Halden kommune har utviklet en egen veileder for møblering av uteservering.

3.2 Næringslivet

Hotell og utelivsbransjen er en viktig næringsvei som også generer inntekter til andre næringsaktører, og en ønsker å legge til rette for forutsigbare forhold og utvikling i denne næringsvirksomheten. Samtidig vet vi at bruk av alkohol har negative sider og at skadevirkningene henger sammen med totalforbruk som påvirkes av tilgjengelighet.

Begrunnelsen for å regulere alkoholbruk er at dette ikke kan anses som en vare på lik linje med andre varer, og formålet med alkoholloven er å begrense de samfunnsmessige og individuelle skader som alkoholbruk kan innebære i størst mulig grad.

Som et ledd i dette sikter loven på å begrense forbruket av alkoholholdige drikkevarer, formålet med reguleringene har derfor en helse- og sosialpolitisk begrunnelse.

I det alkoholpolitiske arbeidet er det kryssende interesser mellom folkehelseperspektivet og næringspolitiske hensyn. Som offentlig utøver av ulike tjenester på den ene siden og bevillings- og kontroll organ på den andre siden er Halden kommune opptatt av at den beste rusmiddelpolitikken må utøves i et tett samarbeid mellom de ulike aktørene.

Den alkoholpolitiske planen skal bidra til tydelige og gode rammevilkår, og legge til rette for en langsiktig og seriøs utelivsnæring. Alkoholloven åpner for at næringspolitiske hensyn kan vektlegges når en søknad blir vurdert. Kommunens skjønnsutøvelse vil kunne gå på tvers av folkehelsekunnskap og lokale og nasjonale føringer for alkoholrelatert skadeforebygging. Skjønnsutøvelsen vil også kunne føre til en tilsiktet eller utilsiktet konkurransevidning.

Begge disse forholdene tilsier varsomhet og strenge krav til saklighet og krav til å begrunne skjønnsutøvelsen. Det er legitimt for kommunen å legge vekt på andre samfunnsinteresser, og det er legitimt å vektlegge hensyn til miljø og byutvikling. Det er imidlertid, spesielt når det kommer til skjønn, viktig at kommunen er seg bevisst hvilket faglige grunnlag prioriteringer gjøres på, og at skjønn utøves innenfor definerte rammer.

3.3 Lokalpolitikk

Kommunen er gitt stor selvstendighet til å fastsette retningslinjer for innvilgelse av salgs- og skjenkebevillinger. Det er opp til kommunens skjønn å vurdere om det skal gis bevillinger, men avgjørelsen i den enkelte sak må treffes på et saklig grunnlag, og vedtakene må begrunnes.

I loven er det tatt inn en rekke eksempler på hensyn kommunen kan vektlegge ved skjønnsutøvelsen. Det er viktig å merke seg at hensynene kan brukes som begrunnelse for å innvilge en søknad, og til å avslå. Eksempel på hensyn kan være begrensninger i:

- antall skjenkesteder
- plassering og størrelse av disse,
- type virksomhet,
- krav til vakthold,
- alderssegment
- næringspolitiske hensyn
- egnethet mv.

Dette innebærer at kommunen står fritt, ut fra saklige hensyn, til å fastsette et bestemt antall bevillinger, samt hvem som skal få en bevilling. Kommunen behøver dermed ikke innvilge alle søknader som tilfredsstillende kravene, ut fra prinsippet om likebehandling.

Kommunen skal innhente uttalelser fra kommuneoverlegen og NAV, som har ansvar for å vurdere bevillingspolitikken ut fra et sosialt- og helsemessig perspektiv, og fra skatteetaten/kemner om økonomiske forhold. Videre skal kommunen innhente uttalelse fra politiet, som vurderer den politimessige siden ved en søknad. Politiet skal også uttale seg om vandel til bevillingssøker, styrer og stedfortreder, samt personer med vesentlig innflytelse på driften av selskapet. Politiet skal også vurdere de ordens- og trafikkmessige forhold som kan knyttes til søknaden. Bevillingsmyndigheten kan kreve politiattest.

Det er hovedutvalg for helse - omsorg - sosialtjenester og inkludering som er delegert ansvaret for å innvilge bevilling for salg og skjenking av alkohol. Ansvaret for bevillingsreglementet er det kommunestyret som har.

Bevillingene innvilges fram til 30. september året etter kommunestyrevalget. Dette fordi det er nytt kommunestyre som skal utarbeide lokal alkoholpolitikk, som også innebærer å beslutte hvordan ny søknadsprosess skal gjennomføres.

I Halden kommunes bevillingsreglement 2020-2024, er det allerede et krav til at leder av virksomhetene, stedfortreder skal gjennomføre e-læringskurset «ansvarlig vertskap». I revideringen av nye alkoholpolitiske retningslinjer 2024 - 2028 vil det utvides til at det skal også gjelde for alle ansatte. Kommunens kontrollmyndighet må også ha avlagt e-læringskurset.

3.4 Støy

Støy er et miljøproblem, som rammer svært mange mennesker. Støy bidrar til redusert velvære og mistriivsel, og påvirker derfor folks helsetilstand. Uteserveringer må utvise aktsomhet med tanke på støy fra musikk som spilles innendørs lett kommer oppleves som sjenerende for naboer, særlig fordi det skjer på natten. Uteserveringen må

ikke føre til at dører og/eller vinduer blir stående åpne, slik at sjenerende støy slipper ut. Dersom dette ikke er mulig å få til, må det gjøres støydempende tiltak. Kommunen ved kommuneoverlegen kan pålegge støydempende tiltak, enten av bygningsmessig karakter eller teknisk utstyr til musikkanlegg eller lignende.

3.5 Orden og trafikk

Politiets anbefalinger om trafikale forhold skal tillegges stor betydning. Spesielt viktig er denne vurderingen for uteserveringer og etablissemeter som på grunn av sin egenart vil samle et stort antall mennesker på utsiden ved for eksempel stengetid. Hovedregelen må være at politiets anbefalinger blir fulgt.

3.6 Drosjenæringen

Det skal arbeides for et best mulig samarbeid mellom drosjenæringen, utelivsbransjen, politiet og kommunen, for å sikre et hensiktsmessig system for publikum når de skal hjem etter stengetid. Dette vil omfatte spørsmål om hvor holdeplassene plasseres, matservering etter skjenketidens slutt, med mål om å hindre store ansamlinger av berusede personer på vei hjem.

5 Årlig statusrapport

Hovedutvalg for helse, omsorg, sosialtjenester og inkludering skal årlig forelegges rapport som oppfølging av alkoholpolitisk handlingsplan.

6 Alkoholpolitiske retningslinjer

Alkoholpolitiske retningslinjer er et styringsverktøy for så vel administrasjonen som politikere, og et dokument som næringslivet vil ha nytte av og som de må forholde seg til. Alkoholpolitiske retningslinjer bidrar med dette til en forutsigbar og ryddig alkoholpolitikk.

Delegasjon

Søknader om alminnelig salgs- og skjenkebevillinger skal behandles i hovedutvalg for helse - omsorg - sosialtjenester og inkludering.

Avgjørelse i følgende saker delegeres til kommunedirektøren:

- Alkohollovens § 1-6, annet ledd: - Bevilling for enkelte bestemte anledninger utendørs og innendørs arrangementer etter konkret vurdering.
- § 4-2: – for enkelt anledning å godkjenne at bevillingen utvides til å gjelde også utenfor skjenkelokalet – eget søknadsskjema benyttes.
- Eierskifte på steder som tidligere har hatt godkjent bevilling
- § 4-5 – for enkelt anledning å innvilge ambulerende bevillinger – eget søknadsskjema benyttes
- Alle serveringsbevillinger gitt i medhold av serveringsloven.

5.1 Bevillingshaver, styrer og stedfortreder

Bevillingshaver og styrer er ansvarlig for at salg og skjenking foregår i overensstemmelse med alkoholloven, og bestemmelser gitt med hjemmel i den. Bevillingshaver og styrer plikter å føre tilsyn med at de som utøver salg og skjenking av alkoholholdig drikk blir gjort kjent med regelverket og ellers gitt den nødvendige veiledning for virksomheten.

- Styrer og stedfortreder har ansvaret og kan holdes ansvarlig for salg og/eller skjenking av bevillingsmyndigheten ved kontroll.
- Loven stiller ikke uttrykkelig krav om at styrer og stedfortreder skal være på salgs- og skjenkestedet til enhver tid, men det forventes at en av disse er tilstede når risikoen for avvik er størst. Det er krav om at de er ansatt og jobber der.
- Styrer og stedfortreder skal føre tilsyn med, og ha ansvar for, utøvelsen av bevillingen og skjenkingen.
- Dersom styrer og/eller stedfortreder aldri er til stede ved kontroll kan det bety at kravene som stilles til styrer og stedfortreder ikke er oppfylt.
- Dersom salgs- og skjenkestedet anser det som hensiktsmessig for å ivareta en seriøs trygg drift av virksomheten og sikre en ansvarlig alkoholhåndtering, kan det søkes om flere stedfortredere.
- Det skal til enhver tid være synlig hvem som har ansvar når styrer, stedfortreder ikke er til stede.
- Endringer i eierforholdene, tilsettelse av ny styrer/daglig leder, endringer i driftskonsept og endringer av lokaler, skal umiddelbart meldes kommunen.

Eierskifte trenger ingen ny politisk behandling Det skal alltid søkes ny bevilling når:

- a) virksomheten overdras til ny eier

- b) virksomheten har utarbeidet nytt driftskonsept med vesentlige endringer
- c) virksomheten flytter til andre lokaler

5.2 Vandel og egnethetsvurderinger

En bevilningshaver og personer med vesentlig innflytelse over driften, skal ha plettfri vandel slik alkohol- og serveringsloven forutsetter. Det er et satsningsområde for Halden kommune å ha en seriøs utelivsnæring med høy kvalitet. Som et ledd i dette stilles det krav til at lover og bestemmelser om økonomi, minstelønnsordningen og arbeidslivet generelt blir fulgt.

Bekjempelse av arbeidskriminalitet er en viktig oppgave for bevilgningsmyndighetene og andre samarbeidende myndigheter som politi, skattemyndigheter og arbeidstilsyn. Anstendig lønn er en forutsetning for anstendig arbeidsliv og bidrar til mer stabil arbeidskraft og dermed økt kvalitet, samt økonomisk sikkerhet for den enkelte arbeidstager. Kommunen samarbeider med arbeidstilsynet og arbeidslivsorganisasjoner for å avdekke avvik. Brudd på arbeidslivsreglene vil føre til en vurdering av bevilgningshavers egnethet og kan føre til inndragning av bevilgning.

5.3 Bevillingstyper og vilkår

Kommunen skal alltid vurdere antall bevillinger totalt, skjenkestedenes størrelse, plassering i forhold til hverandre og type steder. Det er et mål for Halden kommune å kunne vise til et bredt spekter av ulike typer virksomheter i byen, og politisk vil det etter en skjønnsmessig vurdering være mulig å nekte bevilling til bestemte typer virksomheter for å nå dette målet. For å sikre en seriøs og god serveringsnæring skal kommunen også benytte adgangen til å knytte vilkår til en bevilling. Halden kommune har to typer.

Bevillinger:

- 1 Salgsbevilling
- 2 Skjenkebevilling - faste eller for enkelte anledninger og ambulerende bevillinger

Det skal være mulighet for nettbasert salg for hjemlevering fra dagligvareleverandører som selger alkoholholdig drikke.

- Styrer og stedfortreder har ansvaret og kan holdes ansvarlig for salg og/eller skjenking av bevilgingsmyndigheten ved kontroll.
- Loven stiller ikke uttrykkelig krav om at styrer og stedfortreder skal være på salgs- og skjenkestedet til enhver tid, men det forventes at en av disse er tilstede når risikoen for avvik er størst. Det er krav om at de er ansatt og jobber der.
- Styrer og stedfortreder skal føre tilsyn med, og ha ansvar for, utøvelsen av bevillingen og skjenkingen.
- Dersom styrer og/eller stedfortreder aldri er til stede ved kontroll kan det bety at kravene som stilles til styrer og stedfortreder ikke er oppfylt.
- Dersom salgs- og skjenkestedet anser det som hensiktsmessig for å ivareta en seriøs trygg drift av virksomheten og sikre en ansvarlig alkoholhåndtering, kan det søkes om flere stedfortredere.
- Det skal til enhver tid være synlig hvem som har ansvar når styrer, stedfortreder ikke er til stede.
- Endringer i eierforholdene, tilsettelse av ny styrer/daglig leder, endringer i driftskonsept og endringer av lokaler, skal umiddelbart meldes kommunen.

De kan gis inntil 5 ambulerende bevillinger pr virksomhet innenfor et kalender år.

5.3.1 Det gis ikke skjenkebevilling til følgende

- Arrangement som retter seg mot barn og unge.
- Arrangementer som det kan forventes at arrangørene eller en viss andel av gjestene tilhører organisert kriminalitet.
- Gatekjøkken, kiosker, flyttbare serveringssteder og lignende.
- Skoler og steder som ligger i nærheten av skoler eller fritidstilbud for barn og unge.
- Idrettsarenaer eller idrettsarrangementer.

Unntak kan etter en særskilt vurdering gjøres for skjenkebevilling til avlukkede serveringsarealer i større idrettsarenaer, typiske områder avsatt for sponsorer, partnere m.v. I slike tilfeller skal hensynet til barn og unge vektlegges, og det skal stilles følgende vilkår til skjenkebevillingen:

- Det gis kun skjenkebevilling for alkoholgruppe 1 og 2 (inntil 22 volumprosent alkohol).
- Serveringsarealet i arenaen med skjenkebevilling skal ha 18- års aldersgrensene.
- Det skal ikke være innsyn mellom åpne arealer i arenaen og de avlukkede serveringsarealene.
- Det skal ikke foregå skjenking i områder der barn og unge er tilstede.

5.3.2 Det skal utvises ekstra varsomhet ved behandling av søknad om bevilling fra:

- Steder som ligger i rene boligområder.
- Arrangementer der voksne er målgruppen, men som barn og unge også har tilgang til.

5.3.3 18-års steder

Det skal settes følgende vilkår til steder som retter seg mot ungdommer i aldersgruppen 18-20 år:

- Det skal utarbeides en risikoanalyse, i henhold til alkohollovens forskrift kapittel 8, som skal vedlegges søknaden og godkjennes av politi og kommune.
- Det skal opprettes et forpliktende og tett samarbeid med politi og kommune.

5.3.5 Andre aktivitetsarenaer

Det kan gis skjenkebevilling til aktivitetsarenaer, som for eksempel bowlinghaller og lignende. For å ivareta hensynet til barn og unge skal det stilles følgende vilkår til skjenkebevillingen:

- Det gis kun skjenkebevilling for alkoholgruppe 1 og 2 (inntil 22 volumprosent alkohol).
- Områder i arenaen/hallen/bowlinghallen med skjenkebevilling skal ha 18-års aldersgrense.
- Dersom det skal skjenkes alkohol ved for eksempel bowlingbanene skal det være 18års aldersgrense. Dette kan gjøres ved at bowlinghallen setter aldersgrense fra et klokkeslett for hele arenaen/hallen.
- Det skal ikke foregå skjenking i områder der barn og unge er tilstede.

Vilkår for den enkelte aktivitetsarena/bowlinghall og skjenkeområder følger av bevilingsdokumentet.

5.3.6 Festivaler/større arrangementer

En søknad om festival eller et større arrangement vil kunne berøre mange ulike virksomheter i kommunen avhengig av type arrangement, hvor det skal være, målgruppe, antall besøkende, skjenkebevilling mv. Politiet, helse og brann vil også involveres. Generelt for behandling av slike søknader gjelder følgende:

- Søknad om festivaler/større arrangementer skal sendes Halden kommune, Halden brannvesen og politiet for godkjenning. Politiet skal også vurdere krav om godkjente ordensvakter og behov for polititjenestemenn på bakgrunn av konsept/risiko/antall gjester mv. (jf. politiloven § 11).
- Søknad om skjenkebevilling skal sendes kommunen. Behandlingstiden for en slik søknad er 8 uker. Søknad sendt senere enn 8 uker før oppstart av arrangement kan ikke forventes å bli ferdigbehandlet i tide.
- Spørsmål knyttet til musikk og spilletid skal sendes kommunen.

Festivaler og store arrangement med skjenkebevilling og mange mennesker krever ekstra fokus på ansvarlig alkoholhåndtering og alderskontroll. Det skal derfor stilles strenge krav og blant annet følgende vilkår:

- Maks 5 alkoholenheter per kjøpstille og person.
- 20 års aldersgrense på VIP-områder.
- Bevillingsmyndigheten skal vurdere behov for aldersgrense ved alle store arrangement med skjenkebevilling.
- Backstage er en del av skjenkeområdet.
- Glassflasker er ikke tillatt på festivalområdet, men det er tillatt på/i VIP-området.
- Styrer og/eller stedfortreder med kunnskapsprøven i alkoholloven skal være tilstede så lenge festivalen varer.
- Ansatte og frivillige som skal skjenke alkohol skal ha gjennomført og bestått e-læringskurset i ansvarlig vertskap.
- Tilstrekkelig vakthold, vurderes i samarbeid med politiet.
- Det må foreligge en risikoanalyse fra arrangør.
- Et møte i forkant av festivalen/arrangementet med politi, brann og kommune med fokus på ansvarlig alkoholhåndtering.
- I etterkant av festivalen bør det gjennomføres et evalueringsmøte. Dersom det har vært avvik etter alkoholloven skal det gjennomføres evalueringsmøte for å forebygge nye brudd neste gang.
- Det er ikke tillatt med musikk ute etter kl. 23.00 på hverdagene og kl. 24.00 natt til lørdag, natt til søndag og dager før hellig- og høytidsdager. Kommunen kan begrense spilletiden etter en helhetsvurdering av blant annet den totale opplevde belastningen for innbyggerne.
- En søknad om dispensasjon fra spilletiden på hverdagene må behandles politisk, etter uttalelse fra «miljø og landbruk» og politiet. En dispensasjon kan kun gis til kl. 24.00 og vil kun kunne gis ved spesielle anledninger eller når det foreligger særlige grunner.

5.3.7 Uteservering

- Uteservering i tilknytning til et skjenkested får bevilling etter samme krav og for samme periode. Det kan settes individuelle begrensninger i skjenketiden/åpningstiden.
- Det vil normalt være tillatt å opprette egen utskjenking på uteserveringsområdet, da dette regnes som en

del av skjenkebevillingen.

- Skjenkeområdet for uteserveringen må være tydelig markert, avgrenset eller inngjerdet.
- Dersom kommunen på grunn av spesielle omstendigheter må ta arealet i bruk på kort varsel, vil leieavtalen bli hevet for det nødvendige tidsrom. Det er et generelt vilkår at uteserveringen ikke skal hindre alminnelig ferdsel.

5.3.8 Retningslinjer for røyking i uteservering

Kommunen har ansvar for kontroll og oppfølging av røykeloven. Disse retningslinjene gjelder kun røyking på uteserveringene.

- Uteservering med tak/markise/parasoll eller tilsvarende kan maksimalt ha 1 hel ordinær vegg, som kan kombineres med for eksempel halv-vegger, blomsterkasser og lignende.
- Halv-vegger, blomsterkasser og lignende må ikke være høyere enn 1,1 meter, ca. sittende skulderhøyde.
- Uteserveringer med halv-vegger mv. over 1,1 meter og/eller flere enn 1 hel ordinær vegg, må ha fri utlufting oppover. Det er da ikke tillatt med tak, markise, parasoll eller tilsvarende.
- Tak over uteserveringen må ha en takhøyde på minimum 2,30 meter, målt på det laveste nivået.
- Innretninger for tetting av åpninger mellom halv-vegger, tak, markiser og tilsvarende kan kun benyttes når det ikke tillates røyking der.

5.3.9 Musikk, spilletid og støy

Det er ikke tillatt med musikk eller høy lyd på uteserveringer etter kl. 23.00. I dette ligger at det generelle støynivået skal oppleves som senket etter dette klokkeslettet. Musikk skal være for gjestene på stedet og ikke til sjenanse for andre, eller bære preg av å være et «lokkemiddel» for å få gjester til stedet. Kommunen kan pålegge støydempende tiltak, enten av bygningsmessig karakter eller teknisk utstyr til musikkanlegg eller lignende. Spørsmål om musikk, spilletid og støy kan rettes til virksomhet Miljø og landbruk

5.3.10 Alder og alkoholgrupper

Kommunens krav til aldersgrenser skal vurderes ut ifra type konsept/arrangement/risiko mv. Aldersbegrensning vil følge av bevillingsdokumentet. Vilkårene er:

- 18 års aldersgrense på steder med bevilling for gruppe 1 (inntil 4,7 volumprosent) og 2 (inntil 22 volumprosent).
- 20 års aldersgrense på steder med bevilling for gruppe 3 (inntil 60 volumprosent).
- Det kan i særlige tilfeller søkes om 18-års grense for steder med 20-års grense. Det er ikke tillatt å skjenke alkoholgruppe 3 under slike arrangementer, politiet skal konsulteres.
- Bevilling kan gis til spisesteder uten aldersbegrensning inntil kl. 24.00.
- Det gjøres unntak for aldersgrensene når mindreårige er gjester sammen med foresatte på spisesteder og for eksempel for familie-/kulturarrangement.
- Begrepet foresatte tolkes vidt, eksempelvis vil arbeidsgiver, trener, foreldre eller andre ansvarlig voksne kunne regnes som foresatte i denne sammenheng.

5.3.11 Vakt

Politiet og kommunen kan, med hjemmel i politiloven og vilkårsadgangen i alkoholloven, pålegge en virksomhet å ha ordensvakter. Dersom skjenkestedet selv velger å etablere en egen vaktordning, skal det være godkjent i henhold til lov om vaktvirksomhet.

5.3.12 Omsetning/bevillingsgebyr

Bevillingshaver har plikt til å oppgi sin omsetning til bevillingsmyndigheten. Omsetningsoppgaven skal være undertegnet av revisor eller regnskapsfører, og sendes kommunen innen satt frist. Bevillingsgebyret fastsettes i samsvar med departementets forskrifter om beregning og innbetaling. Kommunen følger makssatsene.

5.3.13 Ansvarlig vertskap/Ansvarlig vertskap e-læring

Det settes som vilkår at alle som jobber med skjenking i utelivsnæringen har gjennomført og bestått e-læringskurset i ansvarlig vertskap. Målet er å sikre en ansvarlig alkoholhåndtering og forebygge rusrelatert vold, ved ikke å skjenke mindreårige og åpenbart påvirkede gjester. Styrer og stedfortreder skal i tillegg ha gjennomført et dagskurs i ansvarlig vertskap, som kommunen arrangerer, innen ett år etter at godkjenning er gitt.

5.3.14 Dialogmøte

Virksomhetene plikter å delta med én representant på dialogmøter som kommunen innkaller til.

5.4 Kontroll

Det skal utarbeides egen instruks for hvordan kontrollen med salgs- og skjenkebevillinger utøves i kommunen. Det skal også utarbeides retningslinjer for hvordan rapporteringen skal utføres. Kontrollen skal blant annet utføres med henblikk på de vilkår som er fastsatt i bevillingen. Det er fastsatt i loven at en bevilling er gitt til et bestemt lokale og til en bestemt type virksomhet.

Kommunen bør reagere strengt dersom en virksomhet foretar endringer i driftskonsept uten tillatelse, og normalt bør bevillingen bortfalle dersom vilkåret om type virksomhet i praksis endres uten at endringen er godkjent av kommunen. Dersom kontrollvirksomheten avdekker at et eller flere skjenkesteder er så uoversiktlig innredet at det er vanskelig å føre kontroll med skjenkingen, skal dette rapporteres slik at dette kan bli tatt med i vurderingen i forbindelse med en eventuell søknad om fornyelse av bevillingen. Slike anmerkninger må bli gjort kjent for bevillingshaver.

5.4.1 Målrettede kontroller

Kommunen skal målrette sine kontroller gjennom å planlegge og utføre salgs- og skjenkekontroller på tider og steder hvor faren for brudd er størst. Kommunen benytter seg av eksterne kontrollører. Salgs- og skjenkekontrollene skal styrkes for å hindre salg og skjenking av alkohol til mindreårige. Kommunen oppfordrer salgsstedene til å kreve legitimasjon fra alle som er under 25 år. Dette skal merkes tydelig i butikklokalene og på skjenkestedene.

5.4.2 Samordnet kontroll

Samordnede kontroller er et av de mest effektive tiltakene i MAKS Halden. Kontrollene planlegges i fellesskap på tverretatlige møter, og gjennomføres inntil 2 ganger i året. Samarbeidspartnere er kommunale og statlige myndigheter med kontroll og tilsynsoppgaver av skjenke- og serveringssteder, så som toll, arbeidstilsyn, mattilsyn, byggesaksavdeling, branntilsyn, Skatt Øst, NAV Kontroll i tillegg til politiet og kommunens fagansvarlige for salgs- og skjenkebevillinger. På møtene avtales det også felles kontroller på tvers av kommunegrensene. I tillegg vurderes om det er behov for spesiell «sesonginnsats» knyttet til julebord, russetid, festivaltid med videre.

5.4.3 IK-alkohol

Alle salgs- og skjenkesteder må ha et system og rutiner for å sikre at alkoholregelverket overholdes. God internkontroll gir enklere drift, tryggere ansatte og fornøyde gjester. Det vises her til guide til god internkontroll (<https://helsedirektoratet.no/folkehelse/alkohol/guidetil-god-internkontroll-etter-alkoholloven>). IK-alkohol er et verktøy for å etablere gode interne rutiner for å forebygge brudd på alkoholloven og regelverket. Kommunen avtaler tid med bevillingshaver for gjennomgang og kontroll av internkontrollen som en del av veiledningsplikten. Denne formen for dialogbasert kontroll gjør at kommunen og bevillingshaverne blir bedre kjent med hverandre, og gjør det lettere å ta kontakt om det oppstår utfordringer.

5.5 Tre-partssamtaler

I en tre-partssamtale møtes bevillingshaver, kommunal saksbehandler, politiet og eventuelt representant fra annen myndighet/etat. Ved bekymringsmeldinger fra politi og andre etater/myndigheter, og ved avdekkede brudd på alkoholloven og regelverk, vil kommunen invitere bevillingshaver til en tre-partssamtale. Målet med samtalen er å se på årsaken til at brudd skjer/har skjedd, og gjennom veiledning bidra til å forebygge nye brudd.

5.7 Reaksjoner ved overtredelse

Etter Forskrift om omsetning av alkoholholdig drikk mv.(Alkoholforskriften) § 10-3. vedtas en prikkbelastning på overtredelser.

Prikkbelastningen på de ulike overtredelsene er som følger:

8 prikker:

- Salg, utlevering eller skjenking til person under 18 år.
- Brudd på bistandsplikten.
- Brudd på krav om forsvarlig drift.
- Hindring av kommunal kontroll.

4 prikker:

- Salg og utlevering til person som er åpenbart påvirket av rusmidler.
- Skjenking til person som er eller må antas å bli åpenbart påvirket av rusmidler.
- Brudd på salgs-, utleverings- og skjenketidsbestemmelsene.
- Skjenking av alkoholgruppe 3 til person på 18 eller 19 år.
- Brudd på alderskravet til den som selger, utleverer eller skjenker alkoholholdig drikk.

2 prikker:

- Det gis adgang til eller bevilingshaver ikke sørger for at person åpenbart påvirket av rusmidler forlater stedet.
- Mangler ved bevilingshavers internkontroll.
- Manglende innlevering av omsetningsoppgave.
- Manglende betaling av bevilingsgebyr.
- Brudd på krav om styrer eller stedfortreder.
- Gjentatt narkotikaomsetning på stedet.
- Gjentatt diskriminering.

1 prikk:

- Brudd på krav om alkoholfrie alternativ.
- Brudd på regler om skjenkemengde.
- Konsum av medbragt alkohol.
- Gjester medtar alkohol ut av lokalet.
- Brudd på plassering av alkoholholdig drikk på salgssted.
- Brudd på vilkår i bevilingsvedtaket.
- Brudd på reklameloven.
- Andre overtredelser som omfattes av alkoholloven

Prikker er gjeldende i 2 årsperiode fra siste tildelte prikk. Etter 2 år fra første prikk, slettes prikkene som er over 2 år gamle. Prikkene er gjeldene fra dato de er tildelt. Maks 12 prikker i løpet av en 2 års periode.

Dersom bevilingshaver i løpet av perioden på 2 år er tildelt til sammen 12 prikker, skal Hovedutvalg for helse - omsorg - sosiale tjenester og inkludering inndra bevilningen for et tidsrom på én uke.

Dersom det i løpet av toårsperioden blir tildelt flere enn 12 prikker, skal Hovedutvalg for helse - omsorg - sosialetjenester og inkludering øke lengden på inndragningen tilsvarende.

- Dersom det foreligger helt spesielle og svært formildende omstendigheter, kan kommunen tildele færre prikker for en overtredelse.
- Dersom det foreligger svært skjerpene omstendigheter, kan kommunen tildele flere prikker for en overtredelse.
- Hovedutvalg for helse - omsorg - sosialetjenester og inkludering kan også øke lengden på inndragning ved svært skjerpene omstendigheter. I de alvorligste tilfellene for resten av bevilingsperioden.
- Dersom omstendigheter vektlegges, skal dette fremkomme særskilt i vedtaket.
- Hovedutvalg for helse - omsorg - sosialetjenester og inkludering fatter enkeltvedtak om tildeling av prikker. Bevilingshaver skal i forbindelse med vedtaket orienteres om mulige konsekvenser ved ytterligere prikktildelinger.
- Vedtak etter annet ledd kan påklages etter forvaltningslovens regler. Der klageretten ikke benyttes, kan tildeling av prikker likevel påklages i forbindelse med klage på senere vedtak om inndragning hvor tildeling av prikker inngår som grunnlag.
- Dersom tildeling av prikker danner grunnlag for inndragning, skal kommunen sende ut forhåndsvarsel om inndragning av bevilningen.

Politiet har etter Politiloven hjemmel i lov til å stenge et salgs- eller skjenkested.